

ภูมิทัศน์พื้นที่ถิ่นอำเภอยะนิงคาน จังหวัตเลย

อำภา บั้วระภา

สาขาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์

หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

โครงการสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา มีนะกะนิษฐ

รองศาสตราจารย์ เอื้อมพร วิสัฒนมา

บทคัดย่อ

การศึกษาภูมิทัศน์พื้นที่ถิ่นของอำเภอยะนิงคาน จังหวัตเลย มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาลักษณะทางกายภาพและวิถีชีวิตของชาวเยียงคาน 2) ศึกษาลักษณะองค์ประกอบและปัจจัยที่ก่อให้เกิดภูมิทัศน์พื้นที่ถิ่นของเยียงคาน เก็บข้อมูลโดยการตรวจเอกสาร สํารวจและสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ และคนในชุมชน วิเคราะห์และสรุปผลเชิงพรรณนาร่วมกับภาพร่าง ผลการศึกษาพบว่า เยียงคานมีลักษณะเด่นทางกายภาพคือ เป็นที่ราบตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง โอบล้อมไปด้วยภูเขา คนเยียงคานสืบเชื้อสายมาจากหลวงพระบาง มีวิถีชีวิตแบบไททำ มีศิลปวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับล้านช้างผสมผสานกับคติความเชื่อของคนอีสาน สภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นแบบสังคมการค้าและสังคมเกษตรกรรมเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเยียงคาน คือ รูปแบบการวางผังและสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัย บริเวณริมน้ำจะยึดตามแนวของแม่น้ำเป็นหลัก เส้นทางสัญจรหลักคือ แม่น้ำโขง มีถนนสายโขงและถนนศรีเยียงคานวางเป็นแนวยาวขนานกับแม่น้ำโขง มีซอยขนาดเล็กตัดผ่านถนนลงสู่แม่น้ำ เป็นจุดเชื่อมต่อแม่น้ำกับชุมชนด้านในเข้าด้วยกัน ลักษณะบ้านเรือนแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ 1) บริเวณชุมชนริมน้ำเป็นบ้านไม้เรือนแถวกิ่งเรือนค้ำขาย พิษพรรณที่ปลูกเป็นแบบผสมผสาน เน้นประโยชน์ใช้สอย เช่น ไม้ผลและพืชผักสวนครัว 2) บ้านเรือนในพื้นที่เกษตรกรรมจะตั้งห่างออกไปจากแม่น้ำโขงเป็นกลุ่มอยู่ริมทางสัญจร หรือเป็นหลังเดี่ยว ลักษณะเป็นบ้านยกพื้นชั้นเดียว การจัดการพื้นที่แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ทำนา สวนผลไม้แบบผสมผสานอยู่ในบริเวณเดียวกัน

1. คำนำ

ภูมิทัศน์พื้นถิ่น คือ ภูมิทัศน์ที่เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของท้องถิ่นส่งผลให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่แห่งนั้น (place identity) โดยมนุษย์ผู้อาศัยใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่น (local wisdom) เข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ธรรมชาติและสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของสภาพแวดล้อมสรรค์สร้าง (built environment) ได้แก่ สภาพบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมโดยรอบ และเชื่อมโยงไปถึงพื้นที่ทำกินซึ่งมักจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (ศนิ ลิ้มทองสกุล, 2549: 145) นอกจากนั้นภูมิทัศน์พื้นถิ่นยังเป็นการสรรค์สร้างมาจากการปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้เข้ากับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และระบบนิเวศของพื้นที่นั้น ไม่มีภูมิทัศน์พื้นถิ่นและสถาปัตยกรรมของสองชุมชนใดที่เหมือนกัน ทุกรายละเอียดจะประกอบขึ้นเป็นลักษณะทางกายภาพของชุมชน เช่น แบบแผนที่ว่าง การใช้พืชพรรณ การจัดกลุ่มบ้านเรือน ล้วนสามารถเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ตั้งทั้งสิ้น (นวนัฐ โอศิริ, 2545: 129-144)

อำเภอเชียงคาน มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 100 ปี ในอดีตเชียงคานตั้งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำโขง แถบกลุ่มแม่น้ำเหือง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก่อนจะย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเชียงคานปัจจุบัน ทำให้ได้รับอิทธิพลด้านของประเพณีวัฒนธรรมมาจากอาณาจักรล้านช้าง เชียงคานตั้งอยู่บริเวณราบลุ่มติดกับแม่น้ำโขงและมีภูเขาล้อมรอบ สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านไม้เรือนแถวเรียงรายเป็นแนวยาวลัดเลาะไปตามริมแม่น้ำโขงไล่เรียงกันเป็นลำดับชั้นตามลักษณะภูมิประเทศ ผสานรวมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีเอกลักษณ์ที่ดึงดูดผู้คนเข้ามาในชุมชนแห่งนี้ จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเลย ปัจจุบันการท่องเที่ยวขยายวงกว้างมากขึ้น ชาวบ้านมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและพื้นที่โดยรอบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบของภูมิทัศน์พื้นถิ่นเดิม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบลักษณะและองค์ประกอบของภูมิทัศน์พื้นถิ่นของเชียงคาน ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์พื้นถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์พื้นถิ่น

2. ขั้นตอนและวิธีการ

ศึกษาทฤษฎีแนวความคิดเรื่องภูมิทัศน์พื้นถิ่นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลจากการตรวจเอกสาร ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน ทำการสำรวจการวางผัง เส้นทางสัญจร สภาพของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรวมถึงบริบทโดยรอบ และสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่และคนในชุมชน นำมาวิเคราะห์ลักษณะ องค์ประกอบ และปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้เกิดภูมิทัศน์พื้นถิ่นของเชียงคานในเชิงพรรณนาประกอบภาพถ่าย และภาพร่าง ผล และวิจารณ์

3. ลักษณะทางกายภาพ

อำเภอเชียงคาน ตั้งอยู่ในจังหวัดเลย ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน บริเวณราบลุ่มแม่น้ำโขง ตรงข้ามสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 590 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 940.45 ตารางกิโลเมตร สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขาและภูเขา

ภาพที่ 1: ที่ตั้งจังหวัดเลย
ที่มา: นิรนาม 1, ม.ป.ป., 2554

ภาพที่ 2: ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: ดัดแปลงมาจากภาพถ่ายทางอากาศ www.googleEarth.com

4. ประวัติความเป็นมา

“เชียงคาน” เดิมตั้งอยู่ที่ “เมืองชะนะคาม (सानะคาม)” สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สร้างโดยขุนคานโอรสของขุนควแห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อประมาณ พ.ศ. 1400 ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2250 ล้านช้างแยกออกเป็นสองอาณาจักร คือ หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ หลวงพระบางได้สร้างเมืองปากเหืองอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเป็นเมืองหน้าด่านและเวียงจันทน์ได้ตั้งเมืองเชียงคานเดิมเป็นเมืองหน้าด่านเช่นกัน ในปี พ.ศ. 2320 เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทน์แล้วได้กวาดต้อนผู้คนมาอยู่เมืองปากเหือง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ไทยได้ยกทัพไปปราบเจ้าอนุวงศ์และกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายของลำน้ำโขงมายังเมืองปากเหือง และโปรดเกล้าฯ ให้พระอนุพิณาศ (กิ่ง ต้นสกุลเครือทองศรี) เป็นเจ้าเมืองปากเหืองและพระราชทานชื่อเมืองใหม่ว่า เมืองเชียงคาน ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกจีนฮ่อได้ยกทัพมาตีเมืองเวียงจันทน์ (เมืองเชียงคานเดิม) ชาวเชียงคานเดิมจึงอพยพไปอยู่เมืองเชียงคานใหม่ (เมืองปากเหือง) ต่อมาเห็นว่าชัยภูมิเมืองเชียงคานใหม่ไม่เหมาะสม จึงอพยพไปอยู่ที่บ้านท่านาจันทร์ (ท่าน้ำนั้นมีต้นจันทร์) ซึ่งใกล้กับที่ตั้งของอำเภอเชียงคานปัจจุบัน แล้วตั้งชื่อใหม่ว่า “เมืองใหม่เชียงคาน” เพราะขุนคานกษัตริย์เมืองเชียงทองโอรสขุนคว (หรือขุนค้อ) ได้เป็นผู้สร้างเมืองแล้วขนานนามเมืองตามพระนามของพระองค์ ตามธรรมเนียมราชประเพณีของไทยล้านนา-ล้านช้าง และยังเป็นนามใช้เฉลิมพระเกียรตินามเมือง ซึ่งกษัตริย์เป็นผู้สร้าง หรือได้เสด็จไปประทับ คล้ายคลึงกับโบราณราชประเพณีของขอม ต่างกันที่ว่า

ขอมใช้คำว่า บุรี ต่อท้ายชื่อเมือง ต่อมาไทยได้เสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส ทำให้เมืองปากเหืองตกเป็นของฝรั่งเศส คนไทยที่อยู่เมืองปากเหืองจึงอพยพมาอยู่เมืองใหม่เชียงคาน หรืออำเภอเชียงคานปัจจุบัน แล้วได้เปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองเชียงคานใหม่” ตั้งที่ทำการอยู่บริเวณวัดธาตุ เรียกว่า ศาลาเมืองเชียงคาน ต่อมาได้ย้ายไปอยู่บริเวณวัดโพธิ์ชัย โดยมีพระยาศรีธรรรคชาติ (ทองดี ศรีประเสริฐ) เป็นนายอำเภอเชียงคานคนแรก (ณัฐพล ตันมิ่ง, 2553: 7 และเติม วิชาญพจนกิจ, 2546: 273)

5. ประเพณี วิถีชีวิต คติความเชื่อ

คนเชียงคานสืบเชื้อสายมาจากหลวงพระบาง มีประเพณีวัฒนธรรม คติความเชื่อ คล้ายคลึงกับคนในหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาว จัดอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมไทดำ นิยมอยู่ใกล้น้ำ มีดินแดนในอุดมคติเป็นพื้นที่ “ดินดำน้ำชุ่ม” กลุ่มคนที่ย้ายมาจึงมักจะเลือกพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำ (เบญจวรรณ นาราสัจ, 2552: 36) และมีการผสมผสานความเชื่อของคนอีสาน คือ ประเพณี ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ คนเชียงคานมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเหมือนกับคนหลวงพระบาง มีประเพณีที่เกี่ยวกับแม่น้ำโขง เช่น ประเพณีไหลเรือไฟในวันเข้าพรรษา มีความเชื่อเนื่องมาจากการบูชารอยพระพุทธบาท การสักการะท้าวผกาพรหม การบวงสรวงพระธาตุจุฬามณี การระลึกถึงพระแม่คงคา และระลึกถึงแม่น้ำโขงที่ช่วยเกื้อกูลให้คนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัย ประเพณีแข่งเรือวันออกพรรษา ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนเชียงคานผูกพันกับแม่น้ำโขง เพราะอาศัยแม่น้ำในการดำรงชีวิต ทั้งการอุปโภค บริโภค การเดินทางไปมาหาสู่กับญาติมิตร การเดินทางติดต่อค้าขาย การประกอบอาชีพประมง การทำเกษตรกรรมริมแม่น้ำ คนเชียงคานยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก จึงยังมีประเพณีตักบาตรข้าวเหนียวคล้ายกับหลวงพระบาง และเนื่องจากจังหวัดเลยล้อมรอบด้วยภูเขาสูงและเป็นป่าทึบ การเดินทางในอดีตค่อนข้างลำบากจึงถูกรบกวนจากภายนอกน้อยมาก จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2500 การคมนาคมสะดวกขึ้น มีถนนตัดผ่านจังหวัดเลย เริ่มมีการอพยพจากคนต่างถิ่นเข้าไปอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมไว้ (ปาริชาติ เรืองวิเศษ, 2539: 189)

6. การตั้งถิ่นฐานและการวางผัง

จากประวัติความเป็นมา และการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจากหลวงพระบางผสมกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ส่งผลต่อรูปแบบการวางผัง การสร้างบ้านเรือน เส้นทางสัญจร การประกอบอาชีพ การค้าขาย และเกษตรกรรม เกิดเป็นองค์ประกอบและรูปแบบภูมิทัศน์พื้นที่ถิ่นของเชียงคาน

การตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม (Linear Settlement) มักพบในบริเวณที่ราบเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นการตั้งชุมชนตามแนวยาวของเส้นทางคมนาคมที่สะดวกต่อการติดต่อค้าขาย การพบปะสังสรรค์กันในสังคม ส่วนพื้นที่แนวหลังจากบ้านเรือนจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (นิรนาม 2, 2547: Online) เชียงคานมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มสลับเนินเขาอยู่ติดแม่น้ำโขง วิถีชีวิต

ในอดีตเชียงคานเป็นชุมชนการค้ามีการขนส่งสินค้าทางเรือ เพราะสามารถเดินทางติดต่อกับชายฝั่งมหาสมุทรอินเดียได้สะดวก และยังเป็นท่าเรือต่อไปยังหนองคาย เพื่อเดินทางโดยรถไฟต่อไปยังกรุงเทพมหานคร เชียงคานในอดีตจึงเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าในแถบนี้ เมื่อครั้งที่ลาวยังไม่เปลี่ยนระบบการปกครอง การประกอบธุรกิจการค้าระหว่างคนไทยในเชียงคานและคนฝั่งลาวรุ่งเรืองมาก เชียงคานจึงเป็นชุมชนที่เจริญและหนาแน่นไปด้วยผู้คน และคนเชียงคานจึงได้ขึ้นชื่อว่าเป็นพ่อค้านักธุรกิจที่มีฐานะดี (ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา, 2539: 175) นอกจากการขนส่งแลกเปลี่ยนสินค้าในแม่น้ำโขงแล้ว ยังมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าบนบกบริเวณถนนชายโขง ซึ่งวางตัวเป็นแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำโขง บ้านเรือนส่วนใหญ่ที่เป็นเรือนค้าขาย จึงหันหน้าเข้าหาถนนและวางตัวเป็นแนวยาวไปตามถนนคู่ขนานไปกับแม่น้ำโขง ด้านหน้าบ้านจะสร้างติดถนนส่วนรอบบ้านจะปลูกเป็นสวนแบบผสมผสาน เมื่อลูกหลานออกเรือนก็จะแบ่งพื้นที่เหล่านี้ให้เพื่อสร้างบ้านอยู่ใกล้กันเป็นระบบเครือญาติ เมื่อชุมชนแออัดมากขึ้นจึงมีการขยายตัวออกไปในพื้นที่รอบนอก ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม (อวน บังหมู่เว่น, 2554: สัมภาษณ์) แต่การตั้งบ้านเรือนในพื้นที่เกษตรกรรมมีลักษณะบ้านพักอาศัย การจัดสรรพื้นที่และบริบทโดยรอบแตกต่างกันไป การวางผังจะไม่ได้ยึดแนวแม่น้ำเป็นหลัก แต่จะเกาะกันเป็นกลุ่ม กระจายตัวไปตามเส้นทางสัญจรรอบนอก ส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์พื้นที่ถิ่นของเชียงคานในอีกรูปแบบหนึ่ง

ภาพที่ 3: การขยายตัวของชุมชนที่เกาะไปตามเส้นทางการสัญจร และพื้นที่เกษตรกรรม

เส้นทางสัญจร

เชียงคานตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขง เส้นทางสัญจรที่สำคัญสายแรกคือ แม่น้ำโขง การเดินทางส่วนใหญ่จะใช้เรือกะแซงเป็นพาหนะ เพื่อเดินทางไปเยี่ยมญาติในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อการค้าขายและขนส่งสินค้าไปยังจังหวัดใกล้เคียง สินค้าที่สำคัญ คือ ฝ้าย วัสดุก่อสร้าง เครื่องห่ม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าผ้าขาวม นอกจากนี้ยังมีถนนชายโขงเป็นเส้นทางสัญจรทางบกสายแรกและสายสำคัญในชุมชน เป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางไปมาหาสู่กัน และยังเป็นพื้นที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ลักษณะเป็นลานดิน วางตัวเป็นแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำโขง หลังจากที่ชุมชนขยายตัวและการสัญจรพัฒนาจากทางเรือและการใช้เกวียนเทียมควายมาเป็นรถยนต์ ก็มีเส้นทางสัญจรทางบกเพิ่มขึ้นคือถนนศรีเชียงคาน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เป็นทางสัญจรหลักแทนแม่น้ำโขง เพราะเป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางติดต่อกับอำเภอท่าลี่ไปจนถึงหนองคายและจังหวัดใกล้เคียง ถนนศรีเชียงคานมีลักษณะเป็นแนวยาวคู่ขนานไปกับแม่น้ำโขงและถนนชายโขง ท่างออกมาจากแม่น้ำโขงมากขึ้น แต่วิถีชีวิตของคนในชุมชนยังต้องผูกพันกับแม่น้ำโขง จึงต้องเดินทางเท้าลัดเลาะจากถนนศรีเชียงคาน ผ่านถนนชายโขงไปยังแม่น้ำโขง เกิดเป็นซอยมากถึง 24 ซอย เชื่อมแม่น้ำโขงและชุมชนเข้าหากัน กลายเป็นโครงข่าย บางซอยเชื่อมตั้งแต่แม่น้ำโขง ชุมชน ไปจนถึงพื้นที่เกษตรกรรม เช่น ซอย 4, 5, 9, 21

ภาพที่ 4: ภาพแสดงโครงข่ายเส้นทางสัญจรในพื้นที่ และการใช้พื้นที่โดยรวมของชุมชน

สภาพบ้านเรือนและการใช้ทรัพยากร

ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขงและที่ราบสลับเนินเขา รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแบบค้าขายและสังคมเกษตรกรรม ทำให้เกิดรูปแบบการวางผังและสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มได้แก่

- **สภาพบ้านเรือนและการใช้ทรัพยากรบริเวณริมแม่น้ำโขง** ลักษณะภูมิประเทศและวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้การตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมทั้งแม่น้ำโขง ถนนชายโขง และถนนศรีเชียงใหม่ (ภาพที่ 5) รูปแบบบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้เรือนแถวสองชั้น หันหน้าเข้าหาถนนชายโขงเป็นแนวยาวตามสองข้างทาง ลักษณะเป็นเรือนกึ่งเรือนค้าขาย ด้านบนบ้านใช้เป็นที่อยู่อาศัย ขนาดของบ้านไม่ใหญ่มาก และมีความสูงใกล้เคียงกัน (ภาพที่ 6) แต่จะมีความแตกต่างของรายละเอียดไปตามรสนิยมของเจ้าของบ้าน เช่น ลวดลายกระเบื้อง ด้านหลังบ้านจะเหลือพื้นที่ไว้สำหรับปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว ลักษณะของบ้านเรือนพื้นถิ่นในช่วงแรกของการตั้งชุมชนที่ยังคงหลงเหลืออยู่ คือ บ้านคุณตาฮูปซึ่งมีอายุกว่า 100 ปี (ภาพที่ 8) เป็นบ้านเก่าที่บ่งบอกลักษณะของเรือนพื้นถิ่นในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะเป็นบ้านสองชั้น มุงด้วยสังกะสี ชั้นบนทำจากไม้ไผ่ขัดแตะ ชั้นล่างด้านหน้าเป็นประตูบานเฟี้ยม โครงสร้างด้านล่างก่อด้วยอิฐมอญฉาบปูน ด้านข้างไม่นิยมเจาะเป็นช่องหน้าต่าง เนื่องจากใช้เป็นพื้นที่เก็บของและป้องกันความชื้นเข้ามาภายในบ้าน หรือป้องกันมรสุมที่จะเกิดขึ้นในช่วงฤดูฝน ด้านบนจะเป็นระเบียงไม้กว้างประมาณ 80-100 เซนติเมตร ด้านหน้าและข้างชั้นบนมีช่องหน้าต่างระบายอากาศ

ภาพที่ 5: การวางผังตัวบ้านเรือนบริเวณถนนชายโขง
ที่มา: สุดรา สุธงษา และปาริชาติ เรืองวิเศษ, 2539: 30

ภาพที่ 6: สภาพบ้านเรือนของเชียงคาน

ภาพที่ 7: บ้านเรือนที่อยู่อาศัยบริเวณถนนชายโขง

ภาพที่ 8: บ้านคุณตาฮูป

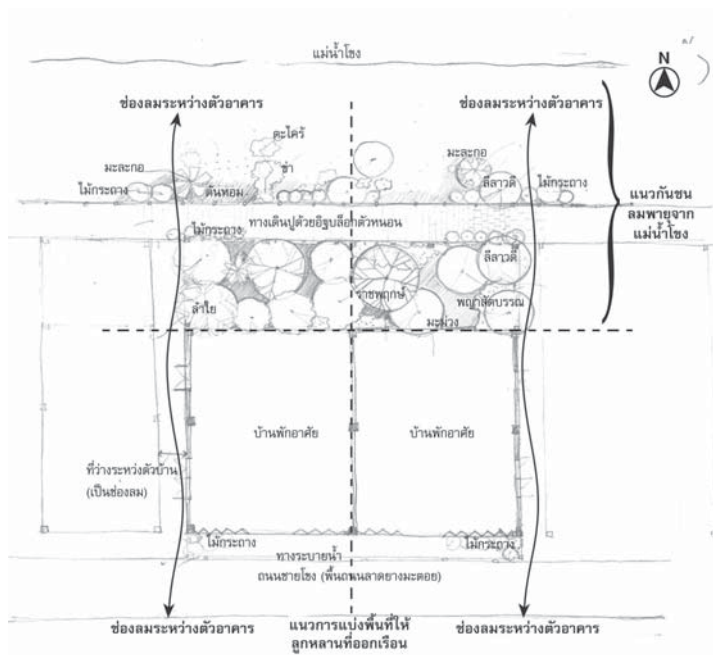
ลักษณะทางกายภาพของชุมชนริมแม่น้ำโขงซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำค่อนข้างมากในแต่ละฤดู และมีลมมรสุมฤดูร้อน สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติส่งผลต่อการสร้างบ้านที่อยู่ในบริเวณชุมชนริมแม่น้ำ ถึงแม้จะอยู่ริมแม่น้ำ แต่การปลูกบ้านจะไม่ชิดแม่น้ำ จะเว้นระยะพื้นที่ป่าริมตลิ่งไว้เป็นแนวกันชน พืชพรรณที่พบได้แก่ ไม้ ปอกระสา มะค่า จามจุรี เป็นต้น รูปแบบการจัดสรรพื้นที่ภายในบริเวณบ้านมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ด้านหน้าติดถนนเป็นพื้นที่อยู่อาศัยไม่มีการปลูกต้นไม้หรือไม้ใหญ่ ด้านหลังบ้านเป็นพื้นที่สำหรับปลูกไม้ผล และพืชผักสวนครัว เช่น มะพร้าว มะขาม กัลยาร ชিং ข่า ตะไคร้ มะกรูด เป็นต้น (อวน บังหมู่เว่น และสมบัติ ศรีอรชรพร, 2554: สัมภาษณ์) โดยจะเป็นการปลูกแบบผสมผสาน ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน

ภาพที่ 9: รูปแบบบ้านพักอาศัยในปัจจุบัน

ภาพที่ 10: การใช้พืชพรรณบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยรอบนอกริมโขง เน้น
ประโยชน์ใช้สอย เช่น ข้าว ตะไคร้ กัลยัย มะพร้าว ชุมชน

ภาพที่ 11: ผังบริเวณที่อยู่อาศัยการใช้พืชพรรณและการแบ่งพื้นที่ให้ลูกหลานที่ออกเรือน

- **สภาพบ้านเรือนและการใช้พื้นที่ชุมชนบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม** เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจากบริเวณริมแม่น้ำโขงออกมาสู่พื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่บริเวณรอบนอกชุมชนริมน้ำ ลูกหลานที่ออกเรือนมีครอบครัวและต้องการสร้างบ้านใหม่ จึงออกมาตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมแบบถาวร ด้วยลักษณะกายภาพที่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับเนินเขา จึงส่งผลต่อรูปแบบการวางผังของบ้านเรือนคือ จะอยู่เป็นกลุ่มขนาดเล็กตามเส้นทางการสัญจร หรือเป็นหลังเดี่ยวกลางพื้นที่เกษตรกรรม เส้นทางการสัญจรจะคดเคี้ยวไปตามกลุ่มบ้านเรือนและลักษณะภูมิประเทศ บ้านเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นมีลานหน้าบ้าน พื้นที่ว่างรอบตัวบ้านปลูกต้นไม้ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม เช่น ขี้เหล็ก กล้วย มะพร้าว ลิ้นฟ้า สวนจะไม่มีแบบแผนที่ชัดเจนแน่นอน จะมีการประยุกต์ไปตามลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้งบ้านเรือน ส่วนพื้นที่ถัดออกไปจะมีการแบ่งเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ทำนา และปลูกผลไม้แบบผสมผสาน เช่น มะม่วง ลำไย มะขาม เป็นต้น เพราะพื้นที่ที่เป็นเนินส่วนใหญ่จะเป็นสวนผลไม้มาก่อน

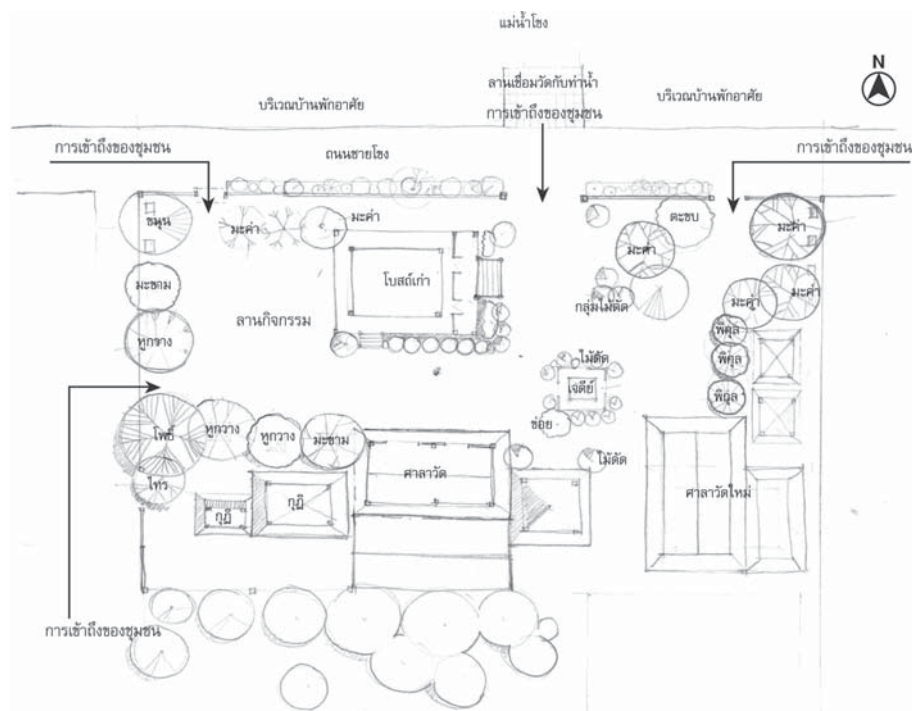
สถาปัตยกรรมทางศาสนา

วิถีชีวิตของคนเชียงคานคล้ายคลึงกับหลวงพระบางผสมผสานกับความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของคนอีสานคือผูกพันกับพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องผี เมื่อตั้งถิ่นฐานจะมีการสร้างวัดขึ้นพร้อมกัน วัดจะกระจายตัวทั่วทุกหมู่บ้าน พื้นที่ตั้งของวัดส่วนใหญ่จะอยู่ติดถนนหรือแม่น้ำ ทำให้ชาวบ้านเข้าถึงได้ง่าย

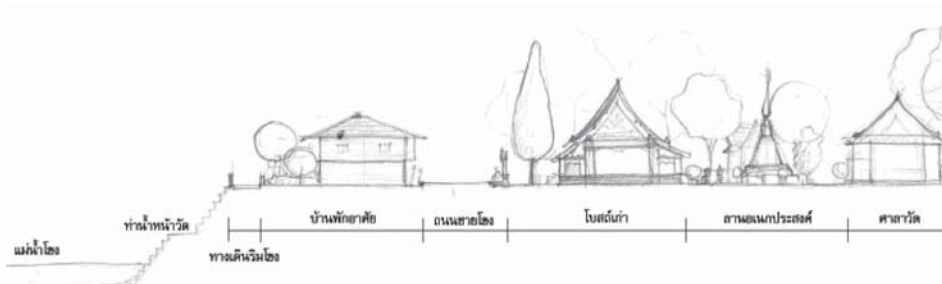
จากการสำรวจวัดภายในบริเวณชุมชนริมแม่น้ำโขงพบว่า วัดโพธิ์ชัย (เป็นวัดแรกที่สร้างขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐาน) วัดศรีคุณเมือง และวัดท่าคก ได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมและงานสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง แสดงออกในรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถ (สิม) คือการรวมเอาวิหารและอุโบสถเข้าไว้ด้วยกัน อุโบสถมีลักษณะเตี้ยแอ่นและคดหลังคาซ้อนน้อยชั้น บางแบบมีหลังคาเล็กซ้อนอยู่ตรงกลาง รวมถึงรูปแบบการวางผังในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเล็กน้อย คืออยู่ในแนวแกนตะวันออกเฉียงเหนือ การตั้งอุโบสถไว้ตรงกลางวัด ล้อมรอบด้วยลานสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนา (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2547: 19) รูปแบบการวางผังและลักษณะของอุโบสถของวัดโพธิ์ชัยและวัดศรีคุณเมืองมีความคล้ายคลึงกับศิลปะล้านช้างค่อนข้างมาก คือ วางในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าอุโบสถไปทางทิศตะวันออก อุโบสถแบบทึบ ลักษณะเตี้ยแอ่น หลังคาคดโค้ง ก่ออิฐถือปูน แต่อุโบสถของวัดท่าคกแตกต่างออกไป คือ จะหันหน้าอุโบสถไปทางทิศตะวันตก (หันหน้าทวนกับทิศทางการไหลของแม่น้ำโขง) โดยมีผลมาจากความเชื่อของผู้สร้างว่าจะช่วยขับไล่สิ่งไม่ดีที่ลอยมาตามแม่น้ำโขง และอุโบสถวัดท่าคกยังรวมงานศิลปวัฒนธรรมจากหลายชนชาติ เช่น ศิลปะลวดลายแบบฝรั่งเศสอยู่ตรงบริเวณด้านหน้าอุโบสถและขอบหน้าต่าง คาดว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากสมัยที่ฝรั่งเศสยึดครองดินแดนฝั่งลุ่มน้ำโขง ตัวอุโบสถก่ออิฐถือปูนตามแบบศิลปะล้านช้าง ตกแต่งด้วยปูนปั้นภายในบริเวณวัดจะปลูกต้นไม้ตามความเชื่อทางพุทธศาสนา เช่น ต้นโพธิ์ ไทร และยังมีมะขาม มะค่า ขนุน มะม่วง พิกุล เป็นต้น

ทั้ง 3 วัดจะตั้งอยู่ติดกับเส้นทางสัญจรสายหลัก อยู่ใกล้ชุมชน เข้าถึงได้ง่าย ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนมีความแน่นแฟ้น โดยเฉพาะวัดศรีคุณเมืองซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำโขง ภายในโบสถ์มี “อุโบสถ์โบราณ” (ภาพจิตรกรรมฝาผนัง) บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตคนเชียงคานที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขง วัดแห่งนี้มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะชาวบ้านที่ประกอบอาชีพค้าขาย หรือเดินทางไกล ก็มาราบไหว้เพื่อขอพรให้การเดินทางและการค้าขายราบรื่น และปลอดภัยพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง

ภาพที่ 12: แสดงการวางผังของวัดศรีคุณเมืองตามแบบการวางผังของวัดในล้านช้าง คือวางแกนในแนวเหนือ-ใต้ ทิศหน้าอุโบสถไปทางทิศตะวันออก ล้อมรอบด้วยลานกิจกรรม พืชพรรณที่พบ เช่น ต้นโพธิ์ ไทร ซึ่งเป็นต้นไม้ในพระพุทธศาสนา และพบต้นไม้พื้นถิ่น เช่น มะค่า มะขาม ลิ้นฟ้า หูกวาง ชุนุน ตะขบ

ภาพที่ 13: ภาพแนวตัดความสัมพันธ์ของวัดศรีคุณเมืองกับชุมชนและแม่น้ำโดยมีทิวทัศน์วัด เพื่อให้ชาวบ้านที่เดินทางทางน้ำจะไปทำการค้าขึ้นมาราบไหว้ขอพร

พื้นที่เกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของแม่น้ำโขงถัดออกมาจากบริเวณชุมชน ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกับเนินเขา พื้นที่เกษตรกรรมเกิดขึ้นพร้อมการก่อตั้งชุมชน เพราะเป็นพื้นที่สำหรับทำนาปลูกข้าวและการเกษตรกรรมอื่น ๆ เช่น ปลูกฝ้าย สวนผลไม้ เดิมทีพื้นที่นี้ไม่ค่อยมีการตั้งบ้านเรือนมากนักเพราะอยู่ห่างไกลแม่น้ำ การเดินทางไม่สะดวก อีกทั้งภายในบริเวณชุมชนริมน้ำยังมีพื้นที่เพียงพอสำหรับการขยายตัว ดังนั้นในบริเวณนี้จะมีแต่เฉพาะบ้านพักกึ่งถาวรและแบบชั่วคราว เช่น เถียงนา หรือเพิงพักที่ใช้ชั่วคราวในฤดูทำไร่ ทำนา และทำสวน ภูมิทัศน์โดยรวมจึงมีความแตกต่างจากภูมิทัศน์ริมแม่น้ำโขง จากการสำรวจสภาพพื้นที่เกษตรกรรมพบว่า มีการใช้พื้นที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศและวิถีชีวิต ได้แก่

ภาพที่ 14: พื้นที่ตอนล่างใช้ที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 15: พื้นที่ตอนล่างเลี้ยงสัตว์

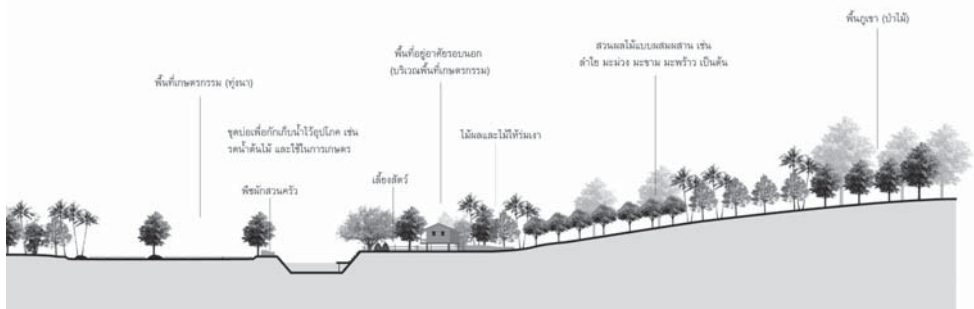
ภาพที่ 16: พื้นที่ลุ่มใช้ทำนา

- **พื้นที่ราบลุ่ม** ใช้การปลูกข้าว ส่วนพื้นที่ที่เป็นเนินขนาดเล็กสลับอยู่ระหว่างทุ่งนาที่เรียกว่า “โพนา” จะปลูกไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงาในเวลากลางวัน โพนาขนาดใหญ่จะปลูกเป็นที่พักในระหว่างการทำนาเรียกว่า “เถียงนา” โครงสร้างและพื้นที่ทำจากไม้หรือไม้ไผ่ที่หาได้ในพื้นที่ ทุ่งหลังคาคด้วยหญ้าแฝกที่ขึ้นตามธรรมชาติ บนคันนาจะปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ต้นสัก นอกจากนั้นยังเป็นสวนไม้ผลและเป็นที่เลี้ยงสัตว์ด้วย ต้นไม้ที่สำรวจพบได้แก่ หว้า ประดู่ ตาล กระถิน มะขาม สะแกนา เป็นต้น

- **พื้นที่ตอน** สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีการสร้างบ้านเรือนเป็นกลุ่มแทรกตัวอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมเป็นระยะ ลักษณะเป็นแบบบ้านเดี่ยว บริเวณรอบบ้านปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาใช้ประโยชน์และรับประทานได้ เช่น มะพร้าว กล้าย ขนุน มะม่วง ลำไย มะขาม เป็นต้น ภายในบริเวณบ้าน มักจะปลูกกระต๊อบเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนยามอากาศร้อน พื้นที่โดยรอบถัดมาเป็นทุ่งนา และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย ลักษณะของที่อยู่อาศัยที่อยู่ห่างไกลจากแม่น้ำ จะมีการขุดบ่อน้ำเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและการเกษตรกรรม

พื้นที่เนินเขา สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นเนินเล็กใหญ่สลับกันไป บ้างก็เป็นภูเขาขนาดเล็กมีการสร้างบ้านเรือนเป็นหลังส่วนใหญ่จะแทรกอยู่ตามสวนผลไม้ ลักษณะของสวนเป็นแบบผสมผสาน เช่น กล้าย มะพร้าว ลิ้นฟ้า สะเดา ไม้ มะขาม ลำไย ขุน กระท้อน น้อยหน่า และมีการปลูกพืชสมุนไพรภาพรวมของภูมิทัศน์ที่อยู่รอบนอกและพื้นที่เกษตรกรรมจะมีการประยุกต์ใช้พื้นที่ดังภาพที่แสดงด้านล่างนี้

ภาพที่ 17: ภาพวิเคราะห์การจัดสรรและการใช้พื้นที่ในบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมโดยรวม แบ่งการใช้งาน การปลูกพืชตามลักษณะของพื้นที่ อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติและมีการขุดบ่อเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่

7. สรุป

เชียงคานมีลักษณะเด่นทางกายภาพคือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับเนินเขา มีแม่น้ำโขงไหลผ่านตลอดทั้งปี อีกทั้งยังโอบล้อมไปด้วยภูเขาซึ่งเป็นแหล่งหาของป่าและป้องกันภัยจากธรรมชาติ ประกอบกับคนในเชียงคานมีประเพณีวัฒนธรรมแบบล้านช้างที่สืบทอดกันมายาวนานผสมผสานกับคติความเชื่อของคนอีสานจนประสาณเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดเป็นภูมิปัญญาของตนเองและใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต ก่อเกิดเป็นรูปแบบและลักษณะของภูมิทัศน์พื้นถิ่นของเชียงคาน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการวางผังและการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การใช้พืชพรรณและการจัดการพื้นที่โดยรอบ รวมถึงรูปแบบของสถาปัตยกรรมทางศาสนา โดยมีปัจจัยต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องดังตารางด้านล่าง

ตารางที่ 1: แสดงรูปแบบภูมิทัศน์พื้นถิ่นและปัจจัยที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์พื้นถิ่นของเชียงคาน

ภูมิทัศน์พื้นถิ่น	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง		
	ธรรมชาติ	ประเพณีวัฒนธรรม	เศรษฐกิจและสังคม
การตั้งถิ่นฐานและการวางผัง การวางผังบริเวณชุมชนริมแม่น้ำจะวางตามแนวเส้นทางคมนาคม เป็นแนวยาวตามแม่น้ำโขง (Linear Settlement) และตามเส้นทางสัญจร เช่น ถนนชายโขง ส่วนบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมจะกระจายตัวเป็นกลุ่มขนาดเล็กอยู่ริมทางสัญจรหรือเป็นหลังเดี่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม	- ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำโขงเหมาะสำหรับตั้งถิ่นฐาน - แม่น้ำโขงจำเป็นในการดำรงชีวิต - การใช้น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภค	- วัฒนธรรมแบบไทพำที่ต้งอยู่ริมน้ำ ผูกพันกับแม่น้ำความเชื่อเกี่ยวกับดินแดนอุดมคติคือพื้นที่ “ดินดำ น้ำขุ่น”	- อาชีพการค้าขาย - การแลกเปลี่ยนขนส่งสินค้าทางน้ำ - อาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และทำสวน

ภูมิทัศน์พื้นที่	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง		
	ธรรมชาติ	ประเพณีวัฒนธรรม	เศรษฐกิจและสังคม
เส้นทางการสัญจร 1) แม่น้ำโขง เส้นทางสัญจรที่สำคัญในอดีต 2) ถนนชายโขง 3) ถนนศรีเชียงคานวางตัวเป็นแนวยาวขนานไปกับแม่น้ำโขง และ 4) ซอยต่าง ๆ	- แม่น้ำใช้ในการสัญจร การขนส่งสินค้าทางเรือ - พื้นที่ราบริมน้ำส่งผล ต่อรูปแบบถนนชายโขง และถนนศรีเชียงคาน ให้เป็นเส้นตรง	- วัฒนธรรมไทพำที่ อาศัยอยู่ริมน้ำและ ใช้แม่น้ำเป็นเส้นทาง สัญจร	- การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า - วิถีชีวิตแบบเครือญาติ - การเดินทาง ไปหาสู่กัน
สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการใช้พื้นที่โดยรอบ 1) บริเวณชุมชนริมแม่น้ำโขง ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านไม้เรือนแถว 2 ชั้น (เรือนค้าขาย) หันหน้าให้ถนน กระจายตัวหนาแน่น ด้านหลังบ้านปลูกเป็นสวนแบบผสมผสาน เช่น มะม่วง ลำไย พืชผักสวนครัว 2) ชุมชนริมบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม รูปแบบบ้านเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้น มีลานหน้าบ้าน มีพื้นที่ว่างรอบบ้าน แบ่งเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ นาข้าว และสวนไม้ผล การปลูกต้นไม้เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม	- พื้นที่ราบลุ่ม ริมแม่น้ำ - พื้นที่ราบสลับ เนินเขา	- วัฒนธรรมแบบไทพำ - วิถีชีวิตริมน้ำ - วิถีชีวิตแบบ เกษตรกรรม	- อาชีพค้าขาย - อาชีพเกษตรกรรม
สถาปัตยกรรมทางศาสนา รูปแบบการวางผังในแนวเหนือ-ใต้ ในแนวแกนตะวันออกเฉียงเหนือ หันหน้าอุโบสถ (สิม) ไปทางทิศตะวันออก อุโบสถมีลักษณะเตี้ยแคบ และหลังคาตื้นชันน้อย การตั้งอุโบสถไว้ตรงกลางวัด ล้อมรอบด้วยลานโล่ง ปลูกต้นไม้ ไม้ พืช ไม้ประดับ	- พื้นที่ริมแม่น้ำและพื้นที่ที่เป็นเนินส่งผลต่อรูปแบบการวางผังของวัด	- นับถือพุทธศาสนา - ศิลปวัฒนธรรมแบบล้านช้าง	- ฐานะทางสังคมส่งผลต่อการทำนุบำรุงพุทธศาสนาและการสร้างศาสนอาคาร
พื้นที่เกษตรกรรม ใช้การปลูกข้าว เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ มีที่พักอาศัยแบบชั่วคราว มีการขุดบ่อน้ำเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค และใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรม และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนั้นเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน เช่น กล้วย มะพร้าว ลิ้นฟ้า สะเดา ไม้มะขาม ลำไย นุ่น กระเทียม น้อยหน่า และปลูกพืชผักสวนครัว	- พื้นที่ลุ่มใช้ทำนา - พื้นที่ดอนใช้เป็นที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์ - ที่เนินเขาใช้ปลูกข้าวโพด ฝ้าย ต้นไม้เศรษฐกิจ เช่น ยางพารา สัก	- วิถีชีวิตแบบ เกษตรกรรม	- ความหนาแน่นของชุมชนริมแม่น้ำให้ต้องมีการขยายตัวของชุมชนไปสู่พื้นที่รอบนอก - การขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคม

ปัจจุบันภูมิทัศน์พื้นที่เหล่านี้ได้รับผลกระทบจากเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมและด้วยปัจจัยทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ขึ้น ทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยเฉพาะบริเวณชุมชนริมแม่น้ำโขง ซึ่งถือว่ามีลักษณะภูมิทัศน์พื้นที่ที่มีความโดดเด่นแต่กำลังจะถูกเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมกันหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงแต่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าความเป็นภูมิทัศน์พื้นที่

บรรณานุกรม

- ณัฐพล ตันมิ่ง. ประวัติศาสตร์ และตระกูลเมือง
เชียงคาน. โรงพิมพ์ปฏิพัทธ์. เลย. 2553.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน.
พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. 2546.
- นวนัฐ โอศิริ. “ภูมิทัศน์พื้นที่ ภูมิปัญญา
เพื่อการประหยัดพลังงานและการ
พัฒนาอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่บ้านตาล
เหนือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่”. ใน
สารสาส์น: การประชุมวิชาการ ประจำปี
ที่ 6 ฉบับการวางแผนภาคและผังเมือง ภูมิ
สถาปัตยกรรม. 2545.
- นรินาม 1. ม.ป.ป. แผนที่ประเทศไทย. (Online).
<http://www.google.com>. 12 กุมภาพันธ์
2555.
- นรินาม 2. Urban socio economics 2/2547
ครั้งที่ 3 วันที่ 12 พฤศจิกายน 2547
(Online) [http://www.slideserve.com/
anila/urban-socio-economics-2](http://www.slideserve.com/anila/urban-socio-economics-2). 23
กรกฎาคม 2555.
- เบญจวรรณ นาราจักร. ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอีสาน.
ศูนย์วิจัยพหุศาสตร์สังคมลุ่มน้ำโขง คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. 2552.
- ปาริชาติ เรืองวิเศษ. เลย. สำนักพิมพ์สารคดี.
กรุงเทพมหานคร. 2539.
- วรลัญจ์ บุญยสุรัตน์. ชื่นชมสถาปัตยกรรม: วัด
ในหลวงพระบาง. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธา
การพิมพ์. 2547.
- ศนิ ลัมทองสกุล. “ภูมิทัศน์พื้นที่ของหมู่บ้าน
ชนบทในชุมชนชาวมุสลิมในประเทศไทย”
ใน วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรม
และการวางผัง ฉบับที่ 4. มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. 2549.
- ศิริศักดิ์ คุ้มรักษา. เลย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
สารคดี. 2539.
- สมบัติ ศรีอรชรพรหม. สัมภาษณ์. 7 กันยายน
2554. (อายุ 78 ปี อาศัยอยู่ในชุมชน
มาตั้งแต่เกิด)
- สุดารา สุจฉายา และปาริชาติ เรืองวิเศษ. เลย.
กรุงเทพฯ: สารคดี. 2539.
- อวน บังหมู่เว่น. สัมภาษณ์. 7 กันยายน 2554.
(คุณยาย อายุ 73 ปี อาศัยอยู่ในชุมชน
มาตั้งแต่เกิด)

Vernacular Landscape of Chiang Khan District, Loei Province

Abstract

The study of vernacular landscape of Chiang Khan district in Loei aimed to 1) study Chiang Khan history, physical settings and lifestyle of Chiang Khan people 2) study the elements and factors causing vernacular landscape of Chiang Khan. Data were collected from related literature, field surveys and interviews of the elderly and local people. Descriptive analysis was used together with some sketches. The results showed that the distinct physical settings of Chiang Khan were a plain next to the Mekong River, surrounded by mountains. Chiang Khan people descended from Luang Prabang people and have “Tai Ta” culture. Their culture is similar to that of Lan-Chang, combined with the beliefs of E-sarn people. Economic and social aspects that were based on trade and agriculture had formed a unique settlement pattern. The residential area followed the Mekong River. The main transportation route was the Mekong River, with Chai Khong and Sri Chiang Khan roads, running parallel with the River, as secondary routes. Small lanes connected these roads and led to the River. There were 2 groups of residents: 1) the commercial ones were located along the River. They were shop houses, with mixed kinds of plant for uses rather than beauty and 2) the agricultural ones were located further away from the River. They were either grouped or single. The layout was divided into residential area, animal husbandry, rice field and orchard zones.

